

Maturitní zkouška z českého jazyka a literatury

Struktura zkoušky, požadavky a kritéria hodnocení

Obchodní akademie, Střední pedagogická škola, Vyšší odborná škola cestovního ruchu
a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky, s.r.o.

Obsah

1.	Struktura maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury	2
1.1	Didaktický test.....	2
1.2	Písemná práce	2
1.3	Ústní zkouška před zkušební maturitní komisí	3
2.	Kritéria hodnocení maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury.....	5
2.1	Didaktický test.....	5
2.2	Písemná práce	5
2.3	Ústní zkouška před zkušební maturitní komisí	7
2.4	Celkové hodnocení zkoušky	7

1. Struktura maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury

Český jazyk a literatura je zkušební předmět zařazený do společné i profilové části maturitní zkoušky.

Maturitní zkouška z českého jazyka a literatury má charakter komplexní jazykové zkoušky. Dle ustanovení školského zákona se zkouška skládá ve společné části maturitní zkoušky z didaktického testu, který je připravován Cermatem, a části profilové, která je realizována formou písemné práce a ústní zkoušky před zkušební maturitní komisí. Profilová školní část využívá jako základ strukturu zkoušek z českého jazyka a literatury ve společné části maturitní zkoušky, která byla požadována Cermatem a byla používána v letech 2011–2020. Došlo jen k dílčím úpravám dle potřeb školy.

Konkrétní délku konání a rozsah textu písemné práce podle § 14a vyhlášky č. 177/2009 Sb. (dále jen „vyhláška“), maturitní seznam literárních děl a kritéria pro sestavení žákovského seznamu literárních děl podle § 14b vyhlášky ředitel školy zveřejní ve lhůtě podle § 79 odst. 3 školského zákona na školní informační nástěnce a na webových stránkách školy.

Pro konání písemné práce podle § 14a vyhlášky stanoví ředitel školy způsob záznamu vytvářeného textu a seznámí s tímto rozhodnutím žáky ve lhůtě dle ustanovení § 19 odst. 3 vyhlášky.

Rozsah vědomostí a dovedností, které mohou být v rámci didaktického testu ověřovány, stanoví ministerstvo v Katalogu požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky pro zkušební předmět český jazyk a literatura.

Pokud žák u maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury neuspěje, opakuje jen tu dílčí část, u které neuspěl.

1.1 Didaktický test

Didaktický test je sestavený Cermatem a jeho vypracování trvá zpravidla 75 minut. Čas vymezený na testování vždy zahrnuje řešení úloh i zápis odpovědí do záznamového archu. Slovníky ani Pravidla českého pravopisu nejsou během testování povoleny. Žáci mohou používat během testování pouze psací potřeby.

Bližší informace ke struktuře a požadavkům didaktického testu lze nalézt v Katalogu požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky pro zkušební předmět český jazyk a literatura, zveřejňovaném Cermatem.

Hranici úspěšnosti didaktických testů uvede Cermat v testových sešitech didaktických testů.

1.2 Písemná práce

Cílem písemné práce je ověřit, zda žák dokáže napsat souvislý, myšlenkově ucelený a strukturovaný text, zda se v něm dokáže vyjadřovat v souladu s jazykovými normami a zda umí funkčně nakládat s jazykovými prostředky. Důležité je také to, jak se žák dokáže orientovat v komunikační situaci nastolené v zadání písemné práce.

Na vypracování práce je vymezeno 110 minut. Minimální rozsah písemné práce je stanoven na 250 slov, toleruje se i práce vypracovaná v počtu minimálně 200 slov. Pokud žák napíše písemnou práci kratší než 200 slov, je hodnocen 0 body, a u této části maturitní zkoušky tedy neuspěl. Při konání písemné práce má žák možnost použít Pravidla českého pravopisu.

Žákovi podle § 20 odst. 4 věty třetí školského zákona se na jeho žádost prodlužuje doba konání písemné práce z českého jazyka a literatury o 40 %. Při konání písemné práce může použít překladový slovník a Slovník spisovné češtiny.

Pro písemnou práci ředitel školy po dohodě s předmětovou komisí českého jazyka nejpozději 20. března daného roku stanoví nejméně 4 různorodá zadání (umožňující cílit na dané obory vzdělání), která se žákům zpřístupní bezprostředně před zahájením zkoušky. Po zahájení zkoušky si žák jedno zadání zvolí. Zadání písemné práce je tvořeno názvem zadání, případně výchozím textem nebo výchozími texty různého charakteru a způsobem zpracování zadání, tzn. vymezením slohového útvaru nebo požadované komunikační situace.

Zadání písemné práce jsou stejná pro všechny žáky daného oboru vzdělání příslušné školy. Písemnou práci konají žáci daného oboru vzdělání ve stejný den a čas; v případě stejného zadání písemné práce pro více oborů vzdělání těžší školy, konají ve stejný den a čas písemnou práci žáci těchto oborů.

Žáci obdrží od zadávajícího učitele se zadáním rovnou i záznamový arch (viz Příloha č. 3), kam mohou ihned začít zapisovat svou písemnou práci.

Zadání se nevypisuje na tabuli, žák je obdrží v tištěné podobě. Z 4 zadání si žák vybere jedno. Na titulní straně záznamového archu poté zaškrtně příslušné pole odpovídající číslu vybraného zadání a zapíše název zadání. V průběhu zkoušky jej však může změnit. Žáci si mohou do záznamového archu psát osnovu, koncept i poznámky, nebudou však předmětem hodnocení. Písemnou práci žáci zapisují do adresných záznamových archů. Pokud si žák píše koncept či poznámky přímo do záznamového archu, je potřeba jasně označit, která část textu je čistopis práce. Žák může koncept např. přeškrtnout.

Žáci mohou používat vlastní Pravidla českého pravopisu, která jsou předem zkontrolovaná ředitelem pověřeným vyučujícím. Škola navíc zajistí minimálně jeden výtisk do každé učebny.

Žáci by měli psát černě nebo modře písíci propisovací tužkou, která píše dostatečně silně a nepřerušovaně. Zásadně nedoporučujeme psát fixem, plnicím či „gumovacím“ perem. Při práci se záznamovým archem se nesmí používat bělicí korektory či pásky.¹

Hranice úspěšnosti této části maturitní zkoušky je stanovena na 12 bodů.

1.3 Ústní zkouška před zkušební maturitní komisí

Ústní zkouška z českého jazyka a literatury se soustředí na praktické komunikační dovednosti a analýzu a interpretaci jak uměleckého, tak neuměleckého textu, a to za využití znalostí a dovedností z oblasti literatury, jazyka a slohu získaných v průběhu studia na střední škole.

Ředitel školy zveřejní ve lhůtě dle §79 odst. 3 školského zákona školní seznam maturitních děl pro aktuální zkušební období, který musí obsahovat minimálně 60 titulů. Tento seznam představuje zároveň seznam maturitních zadání. Žáci odevzdávají řediteli školy do 31. března vlastní seznam literárních děl vybraných ze školního seznamu a sestavený na základě ředitelem stanovených kritérií. Kritéria jsou následující: seznam musí obsahovat 20 literárních děl, v nichž je třeba mít zastoupeny minimálně dvěma tituly všechny literární druhy (prózu, poezii, drama). Seznam musí dále obsahovat minimálně 2 díla z české a světové literatury do konce 18. století, minimálně 3 díla ze světové a české literatury do konce 19. století, minimálně 4 díla ze světové literatury 20. a 21. století a minimálně 5 děl z české literatury 20. a 21. století. Zároveň může seznam žáka obsahovat maximálně 2 díla od jednoho autora.

Zkoušku žák koná s pracovním listem, který dostává po vylosování 1 z 20 zadání, vycházejících z jeho seznamu. Pracovní list tvoří základ pro analýzu textu a je vlastním zadáním zkoušky, které je jednoznačně určeno názvem literárního díla, např. Karel Čapek: Bílá nemoc. Pokud žák seznam

¹ Forma a obsah zkoušky odpovídají struktuře písemné práce z českého jazyka a literatury konané v roce 2019 a vytvořené Cermatem, text je převzat bez výraznějších úprav.

neodevzdá, nebo seznam nesplňuje školou stanovené požadavky, losuje si ze všech školou stanovených zadání. Platí rovněž, že v jednom dni není možné losovat dvakrát pracovní list ke stejnému literárnímu dílu – díla, která již byla vylosována, jsou pro daný zkušební den vyřazena.

Po vylosování maturitního zadání má žák k dispozici dvacetiminutovou přípravu², vlastní zkouška trvá maximálně 15 minut. Vzhledem k zadání zkoušky je analýze uměleckého textu a charakteristice literárněhistorického kontextu věnováno přibližně 10 min (7 minut pro analýzu textu, 3 minuty na literárněhistorický kontext) a analýze neuměleckého textu orientačně 5 min.

Pracovní list je tvořen výňatkem ze žákem vylosovaného uměleckého díla a dále výňatkem z neuměleckého textu. Mezi oběma těmito texty je vždy souvislost. Žák rovněž obdrží list s obecnou strukturou ústní zkoušky (viz Příloha č. 1 – ČJL – Kritéria hodnocení ústní zkoušky – Struktura ústní zkoušky). Zkouška se koná formou řízeného rozhovoru a její struktura se skládá z analýzy uměleckého textu, charakteristiky literárněhistorického kontextu a analýzy neuměleckého textu:

1. Charakteristika uměleckého textu je tvořena 3 částmi:

- I. část: téma, kompozice, literární druh a žánr;
- II. část: vypravěč / lyrický subjekt, postavy;
- III. část: jazykové prostředky.

2. Literárněhistorický kontext literárního díla

3. Analýza neuměleckého textu je tvořena 2 částmi:

- I. část: porozumění textu, charakteristika komunikační situace;
- II. část: funkčně stylové charakteristiky textu, jazykové prostředky.

Poslední oblastí, v níž je žák hodnocen, je kritérium výpověď v souladu s jazykovými normami a se zásadami jazykové kultury. Hodnocení žáka v tomto kritériu je založeno na jeho výkonu v průběhu celé zkoušky.³

Hranice úspěšnosti této části maturitní zkoušky je stanovena na 13 bodů.

² Čas přípravy na zkoušku může být individuálně prodloužen na základě posudku pedagogicko-psychologické poradny.

³ Forma a obsah zkoušky odpovídají struktuře ústní zkoušky z českého jazyka a literatury konané v roce 2020 a vytvořené Cermatem, text struktury je převzat bez výraznějších úprav.

2. Kritéria hodnocení maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury

2.1 Didaktický test

Kritéria hodnocení didaktického testu společné části maturitní zkoušky jsou stanovována a zveřejňována Cermatem, který test zároveň vyhodnocuje.

Didaktické testy se hodnotí slovně „uspěl(a)“ nebo „neuspěl(a)“ s procentuálním vyjádřením úspěšnosti.

2.2 Písemná práce

Hodnocení písemných prací z českého jazyka a literatury probíhá vyučujícími daného předmětu určenými ředitelem školy. Text písemné práce se hodnotí ve třech oblastech: vytvoření textu podle zadaných kritérií, funkční použití jazykových prostředků a syntaktická a kompoziční výstavba textu.

Pro hodnocení písemné práce využívají její hodnotitelé tabulky (viz Příloha č. 1 – ČJL – Kritéria hodnocení písemných prací a ČJL – Bodová škola hodnocení písemných prací), které slouží ke konkrétnímu bodovému hodnocení jednotlivých kritérií písemné práce. Hodnotí se:

- 1) Vytvoření textu podle zadaných kritérií – 1A: téma a obsah, 1B: komunikační situace a slohový útvar;
- 2) Funkční užití jazykových prostředků – 2A: pravopis, tvarosloví a slovo tvorba, 2B: lexikum (adekvátnost jazykových prostředků vzhledem ke komunikační situaci a slohovému útvaru, použití pojmenování v odpovídajícím významu, šíře a pestrost slovní zásoby);
- 3) Syntaktická a kompoziční výstavba textu – 3A: větná syntax, textová koheze (výstavba větných celků, odkazování v textu, prostředky textové návaznosti), 3B: nadvětná syntax, koherence textu (kompozice textu, strukturovanost a členění textu, jeho soudržnost, způsob vedení argumentace).

V každém jednotlivém kritériu (1A, 1B, 2A, 2B, 3A, 3B) lze udělit 0 – 5 bodů, tedy maximálně 30 bodů.

Ke stanovování počtu, typu a závažnosti chyb slouží oficiální manuál (viz Příloha č. 2, tzv. Chybníček vydaný Cermatem).

Žáci píšou písemnou práci ručně do školou stanovených formulářů, pouze na základě posudku z pedagogicko-psychologické poradny umožní škola psaní písemné práce na počítači. Žáci mohou psát psacím i tiskacím písmem. V případě psaní pouze velkými tiskacími písmeny musí žák označit (zakroužkováním, podtržením apod.) všechna písmena, která mají být velká, včetně začátků vět.

Bodová škála hodnocení písemné práce z českého jazyka a literatury je následující:

známka	procenta	body
1 – výborný	100–87,5	30–27
2 – chvalitebný	87–73	26–22
3 – dobrý	72,5–58	21–17
4 – dostatečný	57,5–44	16–12
5 – nedostatečný	43,5–0	11–0

Hodnocení žáků s přiznaným uzpůsobením podmínek

Žákům s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky (PUP MZ) se poskytuje podpora během vypracování písemné práce, a to na základě úpravy podmínek stanovených v posudku pedagogicko-psychologické poradny (např. v podobě navýšení časového limitu pro napsání písemné práce o 25, 50, 75 nebo 100 procent).

Na základě posudku z pedagogicko-psychologické poradny je učitel hodnotící písemnou práci z českého jazyka povinen tolerovat diagnostikované symptomy žáka uvedené v posudku pedagogicko-psychologické poradny, a to tím způsobem, že v daném kritériu vztahujícím se k určitému tolerovanému symptomu přičte vždy jeden bod. Pokud je v daném kritériu udělen nejvyšší možný počet bodů (5), žádné další body se již nepřičítají.

Pokud je v posudku pedagogicko-psychologické poradny uvedeno, že žák má možnost psát práci na počítači, je škola povinna mu tuto variantu umožnit na počítači, v jehož textovém programu jsou vypnuty automatické opravy.

K hodnocení žáků s PUP kategorie SP3 využívá učitel hodnotící písemnou práci tabulky ČJL v úpravě pro žáky s PUP kategorie SP3 – Kritéria hodnocení písemné práce 1. a 2. část (viz Příloha č. 1).

Naplnění tématu a slohového útvaru

V případě, že je v alespoň jednom kritériu ze skupiny 1 (1A, 1B) udělen počet bodů 0, je práce hodnocena jako nevyhovující, tedy stupněm 5 – nedostatečný.

Počet slov písemné práce

Za nedostatečnou, tedy nesplňující kritéria hodnocení, se práce považuje v případě, že celkový počet slov práce (počítání slov písemné práce viz Příloha č. 2, tzv. Chybníček) dosahuje počtu 0–199 slov. Horní hranice textu (maximální počet slov) není stanovena. Hodnotí se pouze autorský text žáka. Do stanoveného počtu slov se nezapočítávají převzaté nadpisy ze zadání ani prokazatelně převzaté části textu ze zadání.

Pokud se počet slov písemné práce pohybuje v rozmezí 200–250 slov a práce je dostatečně kvalitní, není důvod strhávat za tento počet slov v žádném kritériu body.

Psaní konceptu žákem

Žák si může do záznamového archu psát koncept své písemné práce, je však nutné ho označit, že se jedná o koncept (tzv. nanečisto), který nebude předmětem hodnocení pověřeným učitelem. V případě nepřepsání konceptu tzv. načisto (např. z důvodu časového), rozhodne o jeho případném hodnocení ředitel školy.

Oprava písemné práce

Ředitel školy předá písemné práce k opravě a ohodnocení pověřenému vyučujícímu českého jazyka a literatury nejpozději druhý den po napsání písemné práce žákem. Hodnocení jednotlivých kritérií písemné práce zapíše pověřený učitel přímo do záznamového archu žáka pod jeho autorský text. Pověřený učitel vrátí opravené a ohodnocené písemné práce řediteli školy nejpozději do 14 dnů od jejich obdržení.⁴

⁴ Kritéria odpovídají kritériím hodnocení písemné práce z českého jazyka a literatury konané v roce 2019 vytvořeným Cermatem, text je převzat bez výraznějších úprav.

2.3 Ústní zkouška před zkušební maturitní komisí

Hodnotiteli ústní zkoušky jsou učitelé českého jazyka a literatury. Škola zachovává osvědčený princip dvou hodnotitelů (zkoušející a přisedící) a také přesné strukturace zkoušky, která umožňuje objektivnější hodnocení.

Žák je hodnocen v 7 oblastech, ve všech může získat maximálně 4 body, dohromady tedy maximálně 28 bodů. Ústní zkoušku žák složí úspěšně tehdy, získá-li minimálně 13 bodů a splní následující vnitřní podmínky:

a) Pro analýzu uměleckého textu (1. kritérium) a literárněhistorický kontext literárního díla (2. kritérium) platí:

- za první a druhé kritérium musí žák získat dohromady minimálně 4 body, jinak je za ústní zkoušku celkově hodnocen 0 body;

- za kritérium analýza uměleckého textu musí žák získat minimálně 3 body, pokud získá méně, je za ústní zkoušku celkově hodnocen 0 body.

b) Pro kritérium výpověď v souladu s jazykovými normami a zásadami jazykové kultury platí, že pokud žák získá v některé z dílčích částí ústní zkoušky (tzn. v I. až III. části analýzy uměleckého textu a/nebo v rámci charakteristiky literárněhistorického kontextu a/nebo v I. až II. části analýzy neuměleckého textu) 0 bodů, může být v kritériu výpověď v souladu s jazykovými normami a zásadami jazykové kultury hodnocen maximálně 3 body. Žák při zkoušce musí začít analýzou uměleckého textu nebo představením literárněhistorického kontextu.

Poslední oblastí, v níž je žák hodnocen, je kritérium výpověď v souladu s jazykovými normami a se zásadami jazykové kultury. Hodnocení žáka v tomto kritériu je založeno na jeho výkonu v průběhu celé zkoušky, žák může být hodnocen maximálně 4 body. Podrobnější kritéria hodnocení viz Příloha č. 1 – ČJL – Bodová škála hodnocení ústní zkoušky a ČJL v úpravě pro žáky s PUP kategorie SP3.⁵

Bodová škála hodnocení ústní zkoušky z českého jazyka a literatury je následující:

známka	procenta	body
1 – výborný	100–87,5	28–25
2 – chvalitebný	87–73	24–21
3 – dobrý	72,5–58	20–17
4 – dostatečný	57,5–44	16–13
5 – nedostatečný	43,5–0	12–0

2.4 Celkové hodnocení zkoušky

DT (uspěl/neuspěl), profilová část: písemná práce s váhou 40 % a ústní zkouška před zkušební maturitní komisí s váhou 60 %. Pokud žák u maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury neuspěje, opakuje jen tu dílčí část, u které neuspěl.

⁵ Kritéria odpovídají kritériím hodnocení ústní zkoušky z českého jazyka a literatury konané v roce 2020 vytvořeným Cermatem, text je převzat bez výraznějších úprav.